

Розділ 2

РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯDOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.2\(58\).13-19](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.2(58).13-19)

УДК [379.8 + 304]:353

Гапак Н.М., Бойко Я.М.

КУЛЬТУРНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА У СТРАТЕГІЧНИХ ДОКУМЕНТАХ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЗРІЗ

У статті розглянуто основні стратегічні документи Закарпатської області, які містять напрямки розвитку молодіжної та культурної політик в регіоні, в тому числі у сільських та гірських населених пунктах. Проаналізовано стратегічні цілі, оперативні цілі та оперативні завдання у даних сферах, що містяться у Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020р. та в Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 рр.

Ключові слова: стратегія, молодіжна культурна політика, культура, стратегічні цілі, оперативні цілі, оперативні завдання.

Постановка проблеми. Один мудрий вислів говорить: народ, який думає на один рік – вирощує хліб; народ, який думає на десять років – вирощує сади; народ, який думає на сто років – вирощує молоде покоління. Тому аби було кому через 10-20-30 років творити достойне майбутнє нашої держави, потрібно дбати як про належну освіту та робочі місця (фізичне оточення молоді), так і про задоволення її культурних потреб (її духовне оточення). І особливо гостро дані питання постають у сільській місцевості, де усі ці сфери потребують ще інтенсивнішого розвитку.

Питання про первинність і пріоритетність економіки і культури – це по суті питання «курки і яйця». А російсько-українська війна, яка триває ось уже 8-й рік ще раз засвідчує, що питання культури, в тому числі, молодіжної культури та патріотичного виховання, вкрай важливе і нагальне. І якщо населення певного регіону не має сформованої усвідомленої приналежності до певної культури, держави і т.п., то економічні питання просто вже не матимуть ніякої актуальності. Тобто теза про те, що «економіка – базис, а все інше – надбудова», в українському

контексті не спрацювала. Скоріше навпаки. Разом з тим, молодіжна культурна політика на селі є важливою з точки зору якісного культурного дозвілля молоді та одним із можливих факторів (але, звісно, не єдиним) утримання її від можливої зміни місця проживання. Це особливо актуально для Закарпаття – переважно сільського регіону та регіону з чотирма прикордоннями, що природно посилює трудову міжнародну міграцію молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як правило, можна зустріти публікації про молодіжну політику як таку в цілому та підходить до її реалізації зокрема. Цим питанням приділяли увагу науковці С. Толстоухова, К. Плоский, В. Барабаш, Н. Черниш, О. Кулик, Л. Кривачук, А. Мінаєв, Ю. Поліщук, М. Дідух, В. Шульга, Ю. Криворученко, Ю. Щотова, Н. Юрій. Нещодавно (2020р.) проведено також дослідження дозвілля і культурних потреб молоді в Україні у таких містах, як Херсон, Івано-Франківськ та Хмельницький [1]. Проте питанням саме культурної молодіжної політики приділено недостатньо уваги, а проведенню такої політики в розрізі сільських територій – взагалі практично не зустрічається.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити рівень забезпечення культурної молодіжної політики у стратегічних документах розвитку Закарпатської області, в тому числі в розрізі сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В рамках дослідження «Молодь у

©Гапак Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», E-mail: natalia.hapak@uzhnu.edu.ua

Бойко Я.М. к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», E-mail: yaroslav.boyko@uzhnu.edu.ua

культури, культура для молоді: потенціал закарпатських сіл», що проводив Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України за підтримки Українського культурного фонду, для оцінки культурної та молодіжної політик було проаналізовано програмні документи на трьох рівнях:

- загальнодержавному;
- регіональному (Закарпатська область);
- місцевому (територіальні громади).

На рівні Закарпатської області затверджено низку документів, які так чи інакше стосуються культурної і молодіжної сфери (табл.1).

Таблиця 1

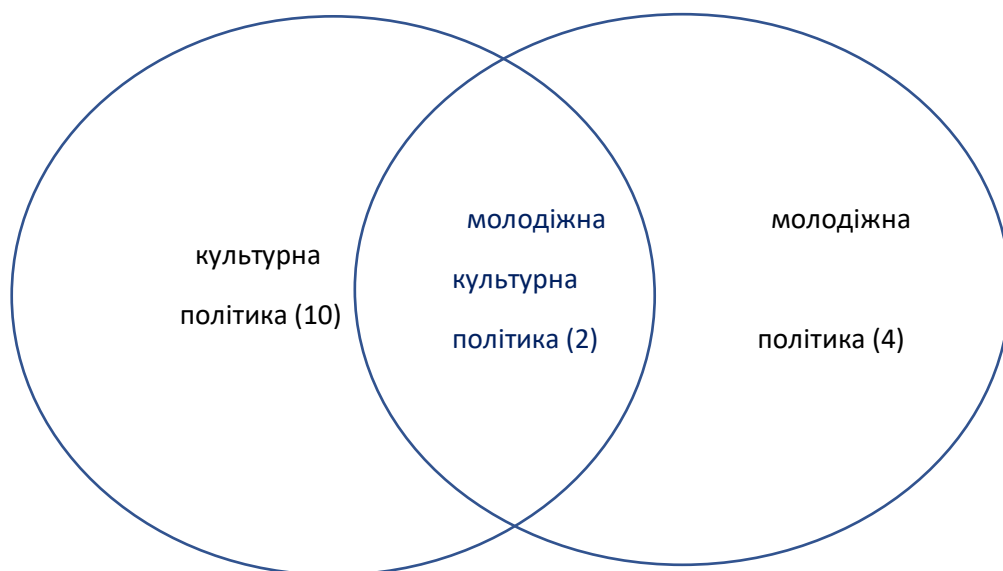
Регіональні програми Закарпатської області у сфері культурної та молодіжної політик*

№	Назва документу	Період дії
1	Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020р.	2015-2020
2	Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області	2021-2027
3	Програма розвитку культури і мистецтва в області	2016-2020
4	Програма розвитку культури в області	2021-2023
5	Комплексна програма збереження і використання пам'яток культурної спадщини Закарпатської області	2016-2020
6	Програма охорони культурної спадщини Закарпатської області	2021-2023
7	Програма „Центр культур національних меншин Закарпаття”	2016-2020
8	Програма „Центр культур національних меншин Закарпаття”	2021-2025
9	Програма підтримки видання творів місцевих авторів, популяризації закарпатської книги та сприяння книгорозповсюдженню	2018-2020
10	Програма підтримки видання творів місцевих авторів, популяризації закарпатської книги та сприяння книгорозповсюдженню	2021-2023
11	Програма забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області	2016-2020
12	Програми підтримки національних меншин та розвитку міжнаціональних відносин у Закарпатській області	2021-2025
13	Регіональна програма «Молодь Закарпаття»	2016-2020
14	Регіональна програма «Молодь Закарпаття»	2021-2025
15	Програма розвитку освіти Закарпаття	2013-2022
16	Програма розвитку регіональної вищої освіти	2013-2017
17	Обласна програма забезпечення молоді житлом	2013-2017
18	Комплексна соціально-економічна програма забезпечення молоді, учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб житлом у Закарпатській області	2018-2022

*Складено авторами

Так, програми №№3-12 спрямовані на розвиток культурної сфери, тоді як програми №№15-18 реалізують політику, спрямовану зокрема і на молодь. Разом з тим, програми

№№12-13 – це програми, які досить органічно поєднують два напрями (культурну сферу та молодіжну сферу) і переважно спрямовані на проведення культурної політики серед молодих людей.

*Цифрами позначено кількість культурних/молодіжних політик

Рис.1 Кількість регіональних молодіжних і культурних політик 2016-2022 рр.

Виходячи з таблиці 1, можна констатувати, що впродовж розглядуваного періоду (враховуючи спрямованість політик) в Закарпатській області діє 10 програм у культурній сфері, 4 програми у молодіжній сфері та 2 програми мають молодіжно-культурну спрямованість.

Регіональна політика розвитку, зокрема і молодіжна культурна політика (в тому числі і на

селі) базується на регіональних стратегічних документах – стратегіях розвитку, які часто впроваджуються за допомогою регіональних цільових програм. У Закарпатській області діють Стратегії регіонального розвитку. І хоча сфери культури та молоді не виокремлені у стратегічні цілі, проте вони знайшли своє відображення у оперативних цілях та завданнях (див. табл.2).

Таблиця 2

Цілі та завдання Стратегій розвитку Закарпатської області*

Назва документу	Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Оперативні завдання	Сфера впливу (м-молодь, к-культ.)
Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020р.	1. Розвиток людського та соціального капіталу	1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості загальної середньої освіти, зокрема в сільській місцевості	1.1.1. Підвищення якості освіти в регіоні	М
			1.1.2. Оптимізація мережі та модернізація матеріально-технічної бази і умов навчання в закладах освіти, зокрема в сільській місцевості	М
			1.1.3. Формування єдиного регіонального інформаційного освітнього простору	М
		1.2. Забезпечення якості і конкурентоспроможності вищої освіти	1.2.1. Випереджаюча адаптація регіональної вищої освіти до потреб ринку праці	М
		1.4. Розвиток культури і духовності людини	1.4.1. Покращення доступу до культурного розвитку і збагачення, зокрема у сільській місцевості	К

Назва документу	Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Оперативні завдання	Сфера впливу (м-молодь, к-культ.)
			1.4.2. Сприяння консолідації та духовної єдності української нації, у т.ч. через розвиток культур національних меншин	К
		1.5. Гармонійний розвиток національних меншин	1.5.1. Підтримка національно-культурних товариств з розвитку етнокультурних надбань та задоволення потреб національних спільног	К
	2.Формування конкуренто-спроможної та інноваційної економіки	2.4. Розвиток туристичної та рекреаційно-оздоровчої сфери	2.4.1 Сприяння розвитку туризму, у т. ч. туризму історичної спадщини	К
	3.Інтегрований розвиток сільських і міських територій	3.1 Забезпечення інтегрованого стратегічного, просторового і земельного планування сільських і міських територій	3.1.2 Формування регіональної мережі об'єктів і територій історико-культурної спадщини	К
		3.5 Розвиток соціальної сфери та покращення якості послуг на сільських територіях	3.5.3.Розвиток мереж закладів культури та фізкультури і занять спортом	К
	4.Забезпечення якості і безпеки довкілля та просторової гармонії	4.1 Формування гармонійного просторового комплексу промислових, житлових, земельних зон і природних територій	4.1.4. Збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду	К
Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 рр.	1.Збереження й розвитку людського та соціального капіталу	1.1 Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти та конкурентоспроможності професійно-технічної освіти	1.1.1. Підвищення якості та безпеки освітніх послуг	М
			1.1.3. Модернізація освітнього середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці	М
			1.1.4. Створення сучасного інклюзивного освітнього середовища	М
			1.1.5. Впровадження моделі «навчання протягом життя» та дуальної освіти	М
			1.2 Забезпечення культурно-мистецького розвитку і збільшення доступу до послуг у сфері культури для мешканців сільських та гірських територій	1.2.1. Оптимізація мережі та модернізація закладів сфери культури
			1.2.2. Створення культурних продуктів у сфері креативних індустрій	К
		1.3 Збереження регіональних об'єктів і територій історико-культурної спадщини	1.3.1. Збереження та поліпшення стану об'єктів культурної спадщини в частині історії, археології та монументального мистецтва	К
			1.3.2. Збереження та промоція нематеріальної культурної спадщини	К

		1.4 Розвиток сфери соціальних послуг та зміцнення громадського здоров'я	1.4.5. Формування здорового способу життя у дітей та молоді	М
			1.4.9. Надання пільгового довготермінового кредитування, державної підтримки для молоді, учасників АТО, внутрішньо переміщених осіб та ін. категорій громадян, що потребують поліпшення житлових умов	М
		1.6 Гармонійний розвиток національних меншин	1.6.2. Підтримка національно-культурних товариств з розвитку етнокультурних надбань та задоволення потреб національних спільнот	К
		1.7 Зміцнення громадянського суспільства, соц.сфери та соц. включеності	1.7.3. Підтримка громадських ініціатив молоді, молодіжних громадських організацій	М
2. Прискорення досягнення конкуренто-спроможності та інноваційності регіональної економіки	2.6 Розвиток транскордонного співробітництва	2.6.2. Сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги та участі міжнародних фінансових організацій у підвищенні рівня соціального і економічного регіонального розвитку, у тому числі у сферах розвитку транспортного сектору, просторового і територіального планування, захисту навколишнього природного середовища, розвитку туризму, промоції та охорони культурної спадщини, надання соціальних послуг	К	
3. Побудова локальних економік знань та смарт-спеціалізація	3.2 Створення мережі хабів на території області	3.2.2. Створення інфраструктури підтримки кіноіндустрії на території області	К	
3. Побудова локальних економік знань та смарт-спеціалізація 4. Забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансовано-го і раціонального природокористування та просторової гармонії	3.3 Розвиток людських ресурсів у галузях смарт-спеціалізації регіону	3.3.1. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів	М	
	4.1 Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	4.1.1. Підтримка науково-практичних досліджень, розробок рекомендацій по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду	К	
5. Забезпечення сталого розвитку сільських та гірських територій в умовах системних реформ	5.1 Вирівнювання диспропорцій розвитку гірських, передгірних і низинних територій	5.1.1. Розвиток інфраструктури гірських населених пунктів	К, М	

*Складено авторами на основі [2], [3]

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020р. передбачає загалом 4 стратегічні цілі. І при цьому, кожна з них містить молодіжні чи культурні напрямки, що проявилися у оперативних цілях (8 одиниць) та оперативних завданнях (11 одиниць). З точки

зору бачення стратегії розвитку регіону в розрізі культурних та молодіжних практик це можна однозначно окреслити як позитивний вектор візії, оскільки наголошення на цих аспектах відслідковується у всіх напрямках реалізації стратегічних цілей. Проте, як правило,

молодіжна сфера у Стратегії до 2020р. окреслюється виключно політикою у сфері освіти молоді. Культурна ж політика, згідно оперативних завдань, зосереджується на розвитку культур національних меншин, культури на селі, історичної та природної спадщини. Акцент на нацменшинах (міститься в 1 оперативній цілі та 2-х оперативних завданнях) та сільських територіях (в 1 стратегічній цілі, 3-х оперативних цілях та 3-х оперативних завданнях) – це одна з особливостей Стратегій розвитку регіону, оскільки вона пов'язана з історичним розвитком Закарпаття, так як саме цей край є чи не найбільш мультинаціональним та найбільш «сільським» (за рівнем проживання сільських мешканців) регіоном України.

Стратегія розвитку Закарпатської області 2021-2027 загалом містить 5 стратегічних цілей, і всі вони також, як і в попередній Стратегії (до 2020р.), містять у собі елементи культурної (7 оперативних цілей та 9 оперативних завдань) та молодіжної (5 оперативних цілей та 9 оперативних завдань) політик.

У даній Стратегії з'являються нові візії, які не містилися у попередніх Стратегіях Закарпатської області, зокрема:

- на рівні стратегічних цілей (це економіка знань та смарт-спеціалізація, сталий розвиток гірських територій);
- на рівні оперативних завдань (це розвиток професійно-технічної, інклюзивної та дуальної

освіти, креативні індустрії, розвиток громадських молодіжних ініціатив).

Якщо безпосередньо звернутися до Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 рр., то виконання проекту «Молодь у культурі, культура для молоді: потенціал закарпатських сіл» чітко відповідає оперативній цілі 1.2 – Забезпечення культурно-мистецького розвитку і збільшення доступу до послуг у сфері культури для мешканців сільських та гірських територій.

У Стратегії розвитку області 2021-2027 можна зазначити одне оперативне завдання, яке однаково стосується як молодіжної, так і культурної сфери, а саме – 5.1.1. Розвиток інфраструктури гірських населених пунктів. Гірські території – це переважно села. А інфраструктурою можуть бути також як виключно молодіжні (школи, училища, технікуми, професійні ліцеї і т.п.) чи культурні (будинки культури, клубні заклади, бібліотеки, центри надання культурних послуг, місцеві театри, кінозали/кінотеатри тощо) заклади, так й інтегровані молодіжно-культурні заклади (мистецькі школи, молодіжні хаби тощо). Тобто саме тут на рівні Стратегії з'являється, в тому числі, такий інтегрований молодіжно-культурний напрямок.

Кількісний аналіз наскрізності молодіжних і культурних сфер, що відображені у вище згаданих Стратегіях розвитку області, здійснено у табл.3.

Таблиця 3

Кількісний аналіз наскрізності молодіжних та культурних напрямів у Стратегіях розвитку Закарпатської області*

Стратегічні цілі, де відмічені напрями				оперативні цілі, де відмічені напрями				Оперативні завдання, де відмічені напрями			
Молодіжні		Культурні		Молодіжні		Культурні		Молодіжні		Культурні	
К-сть, од.	% від заг. к-сті	К-сть, од.	% від заг. к-сті	К-сть, од.	% від заг. к-сті	К-сть, од.	% від заг. к-сті	К-сть, од.	% від заг. к-сті	К-сть, од.	% від заг. к-сті
<i>Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020р.</i>											
1	25	4	100	2	9	6	27	4	6	7	10
<i>Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 рр.</i>											
3	60	5	100	5	20	6	24	9	10	9	10

* довідково: К-сть оперативних цілей у Стратегії 2015-2020 – 22

К-сть оперативних цілей у Стратегії 2021-2027 – 25

К-сть оперативних завдань у Стратегії 2015-2020 – 70

К-сть оперативних завдань у Стратегії 2021-2027 – 93

*Складено авторами

Насамперед, доречно зазначити, що збільшення кількості стратегічних цілей у Стратегії, логічно призвело до збільшення оперативних цілей і завдань (особливо це видно на рівні оперативних завдань – зростання на 33%). Проте, цілі і завдання не лише кількісно збільшилися, але частково і якісно змінилися, зокрема у молодіжній і культурній політиці, про що було зазначено вище.

Аналіз засвідчує, що стратегічні бачення місцевою владою регіонального розвитку в кількісному вираженні має більшу зосередженість на культурній політиці порівняно з молодіжною. Проте такі кількісні диспропорції культурної і молодіжної політик у діючій Стратегії 2021-2027 суттєво зменшилися. Так, на рівні стратегічних цілей вони змінилися з 75% до 40%, на рівні оперативних цілей – з 18% до 4%, а на рівні оперативних завдань ці сфери зрівноважились, стали пропорційними (їх кількість у молодіжному та культурному напрямках у головному стратегічному документі області стала однаковою).

Тобто, слід зазначити, що культурна і молодіжні політики стали більш збалансованими, принаймні у стратегічній візії органів місцевого самоврядування на регіональному рівні. Це пов'язано також і з реформою децентралізації та завершенням

процесу формування територіальних громад, і з реалізацією державної концепції Нової української школи та реформ у сфері професійно-технічної і вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, Стратегія розвитку 2021-2027 (порівняно зі Стратегією до 2020р.) значно більше зосереджується на молодіжній політиці. Тут з'являється акцент на розвитку професійно-технічної, інклюзивної та дуальної освіти, креативних індустріях, розвитку громадських молодіжних ініціатив, чого не було раніше. Також окрема увага приділена гірським територіям, а на рівні оперативних цілей вперше мова зайшла про забезпечення культурно-мистецького розвитку і збільшення доступу до послуг у сфері культури для мешканців сільських та гірських територій.

Саме реформа децентралізації дає перспективи, і особливо це актуально у сільській місцевості, забезпечити якісний пакет культурних послуг громадянам, в тому числі і сільській молоді, запровадити нові форми діяльності закладів культури та розширити їх можливості для провадження самостійної фінансової та господарської діяльності (зокрема, і за рахунок грантової системи фінансування культури).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження дозвілля та культурних потреб молоді в Україні. Звіт аналітичного центру Cedoss. URL: <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennia-dozvillia-i-kulturnykh-potreb-miskoi-molodi-v-ukraini/>
2. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027рр. URL: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf>
3. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року. URL: http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf

REFERENCES

1. Doslidzhennia dozvillia ta kulturnykh potreb molodi v Ukraini. Zvit analitychnoho tsentru Cedoss [Research of leisure and cultural needs of youth in Ukraine. Cedoss analytical centre report]. (n.d.). Retrieved from: <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennia-dozvillia-i-kulturnykh-potreb-miskoi-molodi-v-ukraini/> [in Ukrainian].
2. Rehionalna stratehiia rozvytku Zakarpatskoi oblasti na period 2021-2027 rokiv [Regional strategy for the development of the Transcarpathian region for the period 2021-2027]. (n.d.). Retrieved from: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf> [in Ukrainian].
3. Stratehiia rozvytku Zakarpatskoi oblasti na period do 2020 roku [Development strategy of Transcarpathian region for the period up to 2020]. (n.d.). Retrieved from: http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf [in Ukrainian].

Отримано 15.09.2021